

РІВЕНЬ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТРЕНЕРІВ З ШАХІВ

Навчання шахам в українській дійсності створює унікальні умови для швидкого прийняття юними шахістами рішень, адекватного сприйняття змін у часі та просторі, координації рухів, розвитку концентрації уваги [5]. Як підкреслює Тетяна Костак, тренер шахового клубу «Гамбіт» викладання шахів допомагає розвивати інтелект, увагу, пам'ять та увагу.

У статті представлено діагноз рівня емоційного інтелекту тренерів, які навчають дітей молодшого шкільного віку шахам.

Найбільшу роль в цьому процесі, на її думку, відіграє тренер, який виконує центральну роль. Під час діяльності тренера, використовується поєднання як їх особистих так і професійних якостей. У сучасній освітній шаховій системі всі люди навчаючих професій стикаються з вимогами, задовольняючи які, вони досягають своєї мети - викладати шахи та виховувати конкурентоспроможне покоління. В результаті цього дослідження було створено портрет тренера з шахів, який навчає цій грі учнів початкових класів. Отже, особистість тренера, який працює з молодшими школярами має включати в себе такі елементи: навички спілкування, емоційну стабільність, чесність, довірливість, реалізм, мужність, гнучкість, креативність, наполегливість, незалежність [2].

Ми розуміємо, що, вивчаючи шахову теорію діти, як і в інших предметах, стикаються з труднощами в розумінні матеріалу. Тренер повинен використовувати такі методи подання матеріалу, які дозволять учням швидко і легко виконати навчальні завдання. При цьому необхідно врахувати індивідуально-психологічний вік дитини, її психологічні та розумові особливості.

Для забезпечення ефективності можна запропонувати наступні методи: "Зміна кроку", "Вибір кроку", "Спрощення позиції", "Виключення", "Видалення пішака", "Жертва фігури" й тощо. Застосування цих методів тренером дає можливість розвивати «аналітичне мислення учнів, пошук альтернативних шляхів та рішень проблеми» [1]. Ці прийоми активно використовуються тренерами, що безпосередньо працюють з учнями молодшої школи: Тетяна Лазарева, Тетяна Костак, Олександр Матлак, Андрій Кольба, Павло Добрінецький, Олександр Рибченко, Іван Захарчук та інші.

Ця модель була розроблена Дж. Майером та Д. Карузо, згідно з якою емоційний інтелект включає когнітивні здібності, пов'язані з обробкою емоційної інформації.

Згідно з цією моделлю існує чотири «гілки» емоційного інтелекту, а саме:

1. Ідентифікація емоцій - точне розпізнавання емоцій та здатність до висловлювання емоційного стану.
2. Емоційне стимулювання мислення - здатність генерувати емоції, які допоможуть вирішити психічні проблеми.
3. Розуміння емоцій - здатність розуміти складні емоції, переходити від однієї стадії емоцій до іншої, розуміти їх причини.
4. Управління емоціями - здатність підтримувати або змінювати емоційний стан свій чи іншої людини [4].

Результати цих експериментальних досліджень лягли в основу нових досліджень. У 2019-2020 роках нами проведено дослідження, метою якого було виявлення емоційного інтелекту у тренерів, які навчають грі в шахи молодших школярів. В дослідженні взяли участь десять тренерів, що працюють у шахових школах та клубах міст Києва, Львова та Краматорська та вчать шахам дітей у 7-10 років. Дослідження проводились у групах учнів. Всього в дослідженні взяли участь 82 дитини віком від 7 до 10 років.

В дослідженні розглянуто наступні питання:

1. Визначити показники вираження емоційних установок тренера шахів (з точки зору учнів): емоційне ставлення тренера до учнів; емоційне ставлення тренера до оцінювання учнів і контролю за виконанням завдань; управління емоціями та їх контроль з боку тренера.

2. Зафіксувати рівень емоційного інтелекту тренерів з шахів, за такими показниками: емоційна обізнаність; управління власними емоціями; самомотивація, співпереживання, розкриття емоцій інших людей.

3. Дітям запропоновано власний дослідницький проект: управління власними емоціями; самомотивація, емпатія, виявлення емоцій інших людей.

Для вирішення цих питань використовувались наступні методи:

1. «Виявлення емоцій тренера». Цей метод є авторським. Дітям було запропоновано дванадцять смайлів, що виражають дванадцять різних емоцій. Учнів поросили назвати емоцію тренера одним словом. А потім описати ситуацію, відповісти на запитання: «Що сталося під час заняття (тренування), що тренер показав цю емоцію? Аналіз показав, що переважна більшість тренерів (56%) проводять заняття з позитивним настроєм, і інша кількість (44%) з нейтральним. Негативний настрій у роботі тренерів не було зафіксовано.

2. Методика діагностики рівня емоційного інтелекту Холлі. Методологія «Рівень емоційного інтелекту вчителів оцінка за Н. Холлі»

Результати методології оцінки рівня емоційного інтелекту вчителів аналізували за такими критеріями: емоційна обізнаність; управління власними емоціями; самомотивація, емпатія, Управління чужими емоціями. Нижче ми наводимо аналіз результатів.

Шкала «Емоційна обізнаність тренера»: 56% - висока; 26% - середня; 18% - низька. Шкала «Управління своїми емоціями»: 32% - висока, 14% - середня, 54% - низька. Шкала «Самомотивація»: 44% - висока, 18% - середня, 38% - низька. Шкала «Емпатія»: 27% - висока, 17% - середня, 56% - низька. Шкала «Розпізнавання емоцій інших людей»: 29% - висока, 23% - середня, 48% - низька. Тобто, аналіз результатів показує, що тренери, які викладають "шахи" молодшим школярам, мають достатній рівень емоційної обізнаності, але не завжди можуть управляти своїми емоціями, виражати власні емоції та аналізувати емоції інших людей, мають низький рівень управління емоціями, а також емпатії.

3. Результати методу «Ідентифікація тренера».

Аналіз проводився відповідно до наступного рівня вираження емоційних установок: емоційне ставлення до учнів; оцінка емоційного ставлення та контроль; управління та контроль своїх емоцій з боку тренера. Аналіз показав, що ставлення до дітей, з якими працюють тренери у всіх без винятку позитивне, але не всі тренери (31%) можуть підтримувати позитивне ставлення до дитини, коли вона не виконує, поставлене завдання, 11% тренерів зізнались, що не завжди можуть контролювати свої емоції під час змагань. Ці показники низькі для дитячого тренера [5].

Проведений нами зріз показників контролю своїх емоцій (високий, середній, низький) серед дітей, що займаються шахами 7-10 років показав, що вважають, що можуть управляти власними емоціями на високому рівні можуть 9%, на середньому – 13%, на низькому, або вважають, що не можуть управляти емоціями 78%; самомотивація до занять шахами розвинута на високому рівні у 28%, на середньому – 56%, на низькому - 16%; емпатія розвинута на високому рівні у 63%, на середньому у 37%; виявляти емоції інших людей на високому рівні можуть 64%, середньому -26%, на низькому, або не можуть – 10%.

На закінчення можна сказати, що незалежно від позитивного ставлення тренера до учнів, якщо в навчальному процесі він демонструє низький рівень емоційного інтелекту, тобто управління емоціями та контрольні показники низькі, це суттєво впливає як на дітей, що займаються шахами так і на досягнення результатів, а також ставлення до занять з

шахів. В подальшому наше дослідження буде спрямоване на організацію роботи з тренерами для підвищенню рівня емоційного інтелекту.

Використана література:

1. Місакян С., *Методологія вирішення двоступеневих пальцевих задач "Югцванга", Шахові освітні дослідження*, с. 7-29.
2. Агузумцян Р., Погосян С. *Дослідження особистісних якостей та характеристик: мислення вчителів шахів, Теоретичні та практичні питання шахової освіти в школі, Міжнародна шахова конференція, 30 вересня-03 жовтня, Цахкадзор 2016.*
3. Саргсян А., Хачатрян А., Лпутян Г. *Сучасний рівень психологічних компонентів: Засвоєння шахів як шкільної теми та шляхи їх активізації, теоретичні та практичні: Питання шахової освіти в школі, Міжнародна шахова конференція, 30 вересня - 3 жовтня, Цахкадзор: 2016:*
4. *Емоційний інтелект як стандартний інтелект* Джон Д. Майер, Девід Р. Карузо, Пітер: Соловей, Гілл Сітарейнос, *Емоція 2001*, вип. 1, N3, 232-242.
5. Вінниченко О., Захарчук І. *«Шахи для позашкілья та школи» навчально-методичний посібник.* – Київ, Вістка, 2021. – 138 ст.